

ВИЗАНТИСКИОТ СУЛТАН

Наслов на оригиналот:

Selçuk Altun
BIZANS SULTANI

Copyright Selçuk Altun © 2012, Kalem Literary Agency

© за Македонија, ИК Икона, 2013

Поддржано од/Supported by:

Селџук Алтун

**ВИЗАНТИСКИОТ
СУЛТАН**

Превод од турски

Васко Марковски

АЛФА

Секогаш кога го изговарав моето име на крајот го додавав и неговото значење на арапски и се засрамував кога некој грешно ќе го изговореше последниот слог. Кога за тоа ја прашував баба ми таа процедуруваше низ заби: „Тоа е името на твојот прадедо“. Моите предци започнале да се занимаваат со трговија во Трабзон и станале најбогатото семејство на Црно Море. Се уморив слушајќи како тие дедовци со „вжештени глави“ по Кримската војна го потрошиле нашето богатство.

Кога по завршувањето на средното училиште во Трабзон мајка ми се запишала на Истанбулскиот универзитет на дедо ми тоа му послужило како изговор и тој да премине таму. Но, сепак, освен работите околу семејната зграда во населбата Галата и деловниот простор во Шишли, нејзе не ѝ било дозволено да се занимава со друга адвокатска дејност. Меѓу баба ми и дедо ми избиле жестоки недоразбирања кога нивната омилена ќерка се заљубила во нивниот потстанар, еден Американец. И покрај тоа мајка ми со благослов од мојот дедо се омажила за Пол Хекет, претставник на едно меѓународно деловно списание. Следната година сум се родил и јас, во една приватна болница точно на седумдесет чекори од нашата куќа. Дедо ми умрел кога сум имал две години, а само четири месеци потоа моите родители се разведуваат. Пол Хекет се вратил во својата татковина и никогаш потоа не се јавил, а ние сме се преселиле кај баба ми, во соседниот стан.

Живеевме заедно сè додека јас не го завршив средното училиште. За редот во домаќинството се грижеше мојата баба, а јас и мајка ми се однесувавме како разгалени детишта. На моето прашање: „Па зарем немаме ниту една

фотографија од мојот татко?”, баба ми остро одговараше: „Ако сакаш да ја видиш таа битанга, погледни се во огледалото!” Но благодарение на тој мој бескорисен татко не сум ги наследил ококоравените очи, витканата коса и коњското лице на мајка ми. А кога ќе се обидеше да се дотера нејзината грдотија како уште повеќе да доаѓаше до израз. За неа би било најнормално кога не би излегувала од салонот за разубавување. Беше амбициозна и точно знаеше што сака: прекрасна комбинација од итроштина и таинственост. Како дванаест потстанари во зградите и триесет и четири во деловните простории да не ѝ беа доволно, па така за многу мали пари купи уште три згради во соседната улица.

За прераното растурање на нашето семејно гнездо придонесе врската на Пол Хекет со една привлечна Канаѓанка. Имав само осум години кога домарот, но со дозвола од мојата баба, ми го довери тоа. Мајка ми секое утро се сепнуваше кога ќе ме погледнеше. Таквата одвратност траеше сè до моментот кога стаса веста дека Пол Хекет умрел. Стариот психолог, еден Евреин, кај кого што ме носеа, се колнеше дека тоа е само условен рефлекс на мајка ми кон својот поранешен маж.

Никогаш не ми купуваше играчки, не ми правеше роденденски забави, а ниту, пак, ми помагаше во решавањето на домашните задачи. Некое време се сомневав дека на тој начин таа му се одмаздува на својот поранешен сопруг. Секогаш кога ќе ми затребаше некаква помош во врска со учењето јас одев кај „Господарот на Галата”, Еугенио Џени. Овој Левантинец¹, кого дојденците од Анадолија го нарекуваа „Чичко Енгин”, беше професор по историја на уметност. Од овој мудар човек, кој откако знам за себе ми личеше како да има шеесет години, научив како да ги проучувам енциклопедиите, дел по дел, да ги запомнувам речниците, да распознавам различни

¹ Левантинци – Жители кои ја населувале Мала Азија во време на Османлиското владеење, а кои најчесто биле со италијанско потекло (Особено од Млет и од Ценова).

архитектонски правци само врз основа на фасадата од напуштените камени градби, да му наредувам на морето и да му поставувам загатки на небото.

Годината кога требаше да тргнам на училиште Еугенио ми подари полнет водомар и од тој момент сите други играчки одеднаш ми станаа потполно неинтересни. На птицата долга дваесет сантиметри, со остар клун, со бел врат, со блескаво сини грб и опашка, и со темнозелени крилја, ѝ го дадов името Тристан, а ни самиот не знам кој ме наговори на тоа.

Најубавата зграда во Аџи Али улицата беше Испиландит. Уморните околни згради како да се беа потпреле на нејзините рамења, а оние од карши како да ѝ се поклонуваа, така што сета таа глетка личеше на црковна миса. Колку што се сеќавам јас, ние отсекогаш сме живееле во два големи станови на најгорниот кат од таа камена градба. Секогаш кога во старинскиот лифт ќе го притиснев копчето за седмиот кат знаев дека на своето лице ќе почувствувам некаква свежина. Секој оној којшто ќе зачекореше во нашата дневна соба го очекуваше прекрасен поглед кон морето, сè дури до Босфор, до Златниот рог, и на силуетите со византиски и османлиски градби кои беа во преден план. Таа замаглена панорама беше моето игралиште. Штом ќе завршев со домашните задачи ќе се залепев на прозорецот од терасата и ќе управував со поморскиот сообраќај со помош на невидлив далечински управувач. Мраморното Море го престорував во езерце и помеѓу шлеперите, бротчињата, рибарските чамци и патничките бродови си измислував љубовни приказни. Кога сонцето ќе се наднесеше над морето како некаков рефлектор започнував војна меѓу два брана. Војската која напаѓаше во насока на Босфор се викаше Мармара, а побунетата група против нив Арамрам². Додека јас ги оживував сите тие драматични последици од таа војна, кутриот Тристан се тресеше во мојот skut.

² Мармара – Мраморно Море. Арамрам истиот збор прочитан од назад.

Галебите се еден вид природен украс на градбите во Галата, од кои најмладата има дури сто и педесет години. И покрај тоа што Тристан се противеше јас засакав еден дебеличок галеб кој често навраќаше на нашата тераса. Кога еден ден го видов тој мој галеб, кого го нарекуваа Алеб, како си го јаде сопствениот измет му се налутив и станав вегетаријанец.

Во личната карта го носев мајчиното презиме (Асил), но нејзе секогаш ѝ се обраќав на име. На денот кога го завршив средното училиште ѝ реков: „Ти благодарам, Акиле, за сите оние детинести работи коишто ми ги приреди за време на моето детство. Да не беа тие немаше толку рано да научам да уживам и да бидам задоволен од самиот себе”.

Секогаш кога ќе посакав да ја видам кулата Галата, која за мене беше како некаква амајлија, само ќе отрчав до кујната. Ќе ја разделев завесата од тантела и тој седумдесет метри висок цилиндричен споменик ќе зачекореше кон мене. Секогаш кога ќе се најдев очи в очи со конусниот покрив на кулата, веднаш ми доаѓаше да посакам сладолед во корнет. Ја изгубив надежта за турската книжевност и уметност заради тоа што ниту еден поет, а ниту, пак, уметник се немаше фрлено од балконот на таа кула. Додека со двогледот барав таинствени лица, туристичкиот водич облечен како робот им објаснуваше на групата уморни туристи дека кулата ја изградил византискиот цар Јустинијан во 528-та година, и тоа од дрво, дека ценовјаните во 1348-та година ја обновиле со камени блокови, а Османлиите во 1510-та година ја реновирале. Додека ја набљудував, камен по камен, ми се чинеше дека минувам низ временски тунел и дека тргнувам во тродимензионално сафари. Еугенио имаше обичај да каже дека Галата е „посредник меѓу Византија и Османлиското царство”.

Со мојот духовен татко, вечниот ерген Еугенио Џени, ме запозна Алберто. Сè додека не дојдовме до универзитет

јас и Алберто Лонго одевме во истите училишта. Тој живееше со својата мајка и со постара сестра Елза во историската градба Доган и му беше комшија на Еугенио. Таткото на Алберто, Италијанец, ја напуштил нивната мајка која беше по потекло од островот Киос и заминал да живее во Мелбурн. Но, сепак, барем налето Алберто минуваше по еден месец со својот татко, кој по занимање беше капетан на јахта. Неговата мајка, работохолик, беше финансиски директор во некој хотел и секогаш кога ќе ми го изговореше името од назад се смееше. Зеленооката Елза, две години постара од мене, беше мојата прва љубов. Мислев дека и таа ги има истите чувства кон мене, заради тоа што секогаш кога одевме во кино имаше обичај да ме фати под рака и да ме штипка за образ. Годината кога требаше да тргне во средно училиште отпатува кај тетка си во Џенова, таму го открила хомосексуализмот и потоа се преселила во Венеција.

Основното училиште „Окчамуса“, кое се наоѓаше на 222 чекори од нашата куќа, го засакав веднаш. Имаше нешто театрално во неговата појава, како да го предизвикува на двобој остатокот од тој стрмен сокак. Се обидував да ја импресионирам баба ми со тоа што бев најдобар ученик во основното училиште и да ги освојам незаинтересираните средношколки со пофалниците кои ги добивав (безуспешно). После Елза не се заљубив повторно. Немаше ниту флерт од кој би се зашеметил. Ми се повраќаше од мажите кои се престоруваа во палјачовци само за да освојат некоја девојка, а, од друга страна, пак, особено се плашев од одбивање. А баба ми која сметаше дека сум премногу горд, само ќе ми речеше: „Ко-пи-ја од де-до му”.

Кога тргнав во австриската гимназија, на 155 чекори оддалеченост, коментарот на Еугенио беше: „Има добро да ги научиш германскиот и англискиот”, и замолча. Во тој период беше во мода училиштата да се споредуваат со затвори; според мојот впечаток, моето училиште повеќе

личеше на оние огромни болници кои ги гледаме во епските филмови. Им се чудев на оние кои се плашеа од учење странски јазици; секој нов збор што ќе го научев како во мојата глава да ми отвораше ново поле од еден загадочен мозаик, што уште повеќе ја разгоруваше мојата љубопитност. Хер Т.Б., мојот омилен професор, секогаш кога ќе му се укажеше прилика цитираше една мудра поговорка од Елијас Канети. Кога ме научи да играм шах, ми рече: „Не сакам на мене да падне никаква одговорност ако станеш зависник од оваа игра”. Исто така, ми рече и: „Ти си надарен полиглот”, а јас не го посрамотив; кога дипломирав, на 111-тата годишнина од формирањето на училиштето, знаев и италијански и француски, а по малку се снаоѓав и во османскиот турски за да можам да го протолкувам натписот над пресушената чешма покрај кулата Галата.

Ја убедив баба ми да ми ја купи енциклопедијата Британика на турски јазик, а како причина за тоа, ѝ реков дека тоа е задолжителна литература за на училиште. Дваесет и двата тома ги читав ред по ред, по пет страници на ден, и ја завршив точно за осум години. Бев во осмо одделение и токму го проучував поимот „ентомологија” кога вратата од мојата соба церемонијално се отвори. Саркастичната насмевка на усните на Акиле кај мене разбуди сомнеж.

Кога изговори: „Умре татко ти”, во нејзиниот глас преовладуваше некаква опуштеноост измешана со сочувство.

Додека со скепса ја читав реченицата: „Покрај преку 700 илјади проучени видови инсекти постојат барем уште најмалку толку видови кои досега не се идентификувани ..”, се запрашав како ја дознала таа вест.

„Како?” - тоа беше сè што во тој момент изговорив. На што таа рече: „Јади грозје и не прашувај од кое лозје потекнува”, почувствував како ми се замрзнува крвта.

Веста за смртта на татко ми беше повод да се смириме. После тоа се чувствуваше некако порастоварено и не се преправаше дека ѝ е грижа за мајчинството. Ми даде до знаење дека ако кога било почувствувам потреба да ја третирам како постара сестра на која слободно можам да сметам, и јас ѝ простив.

Откако ѝ почина мажот баба ми замина на аџилак. И секогаш кога некој ќе ѝ се обратеше со „Аџи Улвие“ таа енергично ќе го завртелеш теспихот³. Имаше нежно (мило) лице. Никогаш не ги пропушташе старите турски филмови кога ги даваа на телевизија. И мене ме зарази со нив, а ги гледав само за да чујам како ги проколнуваат негативците и тоа користејќи ги нивните вистински имиња. За да ѝ се додворам на баба ми, која потекнуваше од Грузија, за Бајрам се поклонував со намаз⁴, на почетокот и на крајот на Рамазан. Од прозорецот на нашата бања што таа го украсуваше во ориентален стил се гледаше и палатата Топкапи. Аџи Улвие секогаш ме предупредуваше: „Никогаш немој да гледаш во палатата додека вршиш голема нужда“. Токму заради тоа предупредување со години не можев гласно да испуштам гасови дури ни во тоалетот.

*

Додека јас и Алберто се спуштавме од Галата кон Топана чувствувавме некаква убава напнатост, како да се прикрадуваме кон некој соседен град. Кафулето Незих, кое се наоѓаше токму на границата меѓу овие два краја од градот, беше извор на многу лудории во периодот од нашите средношколски денови. За да можеме да влеземе во тој задушлив простор кој баздеше на тутун и на бајат чај моравме да го подмитуваме келнерот. И веднаш откако на тој глупак ќе му тутневме една кутија цигари започнуваше нашата возбуда. Шофери, пензионери и нервозни

³ Теспих (тур.) – еден вид бројаница што се користи за молитва, но и како еден вид игра или, пак, средство за смирување и медитација.

⁴ Намаз (тур.) – муслиманска обредна молитва.

безделници навлечени на комар и обложување беа постојаниот декор на Назих. Додека јас и Алберто игравме табланет, потајно се надевавме дека ќе станеме сведоци на некаква спектакуларна тепачка. Во една прилика едно поднапиено момче заради нешто сосема небитно, тргна кон нашата маса извикувајќи: „Каурски⁵ копилиња од Галата, што барате вие овде!” За наша среќа, меѓу нас ненадејно се појави еден силен човек на околу триесетина години. Го истегна напаѓачот за увото, го одвлечка до вратата и го исфрли надвор. Така се запознавме со русокосиот Искендер Елбасан, познат под прекарот Арнаут. Разбравме оти Искендер аби⁶ ја напуштил куќата на тестот во Бакиркој откако неговата жена умрела заради некакви компликации за време на породувањето, и дека, не се знае од кои причини, се населил во Галата. Никогаш не сум бил во продавницата за сребро во Капали чаршија чиј газда беше Искендер. Им се потсмевав на постојаните гости во Назих, кои тврдеа дека тој се занимава со шверцување на антиквитети. Беше добар слушател, а зборовите ги изговараше внимателно, еден по еден, со акцент како дојденците. Тој беше човекот кој за прв пат ме внесе во вистинска кафеана, исто како што и ја пронајде медицинската сестра со словенско потекло со која јас го имах првото сексуално искуство. Еден ден Искендер аби се пресели во приземјето на Индиго зградата, токму спроти нас. Стана мој заштитник и чувар на моите тајни. Акиле за него имаше обичај да каже: „Боемскиот витез од Галата”.

„Византија ги населила ценовјаните во Галата за да му обезбеди на градот логистичка поддршка. Ние сме како честичка која пред осумстотини години се одвоила од јадрото Ценова и му се придружила на Константинопол”, велеше Еугенио. Можеби и заради тоа не бев изненаден што почувствував некаква блискост кога конечно ја

⁵ Каурин (ае.) – муслимански израз за христијанин, неверник.

⁶ Аби (тур.) – буквално значи постар брат, но меѓу пријателите често се ползува како израз на почит.